

Nauczanie języka włoskiego poprzez kulturę

Anna Kosiarska

Włoski jest językiem sztuki, architektury i muzyki, zaś Włochy ze swą bogatą kulturą niezmiennie fascynują Polaków. Prezentując w niniejszym artykule własne pomysły na kursy językowe i dzieląc się doświadczeniami innych lektorów, pokazuję, jak można wprowadzać na lekcjach elementy kultury włoskiej.

Każdy cywilizowany człowiek ma dwie ojczyzny: swoją własną i Włochy – napisał w noweli *Na jasnym brzegu* (1897) Henryk Sienkiewicz. Twierdzenie to w pełni odnosi się do nas, Polaków, którzy właśnie we Włoszech szukamy źródeł naszej łacińskiej, zachodniej cywilizacji. Z kolei wielowiekowe wpływy włoskie w Polsce, oddziaływanie Włochów na polską kulturę, architekturę i sztukę sprawiły, że nasze narody stały się sobie bliskie czy wręcz upodobniły się do siebie pod względem mentalnym. *Między obu narodami wytworzyło się z czasem tak bliskie pobratymstwo duchowe, że po dziś dzień przyjeżdżający do Polski Włosi nadzieić się nie mogą, że spotykają u nas ludzi mających osobowość, mentalność, charakter i temperament bardziej zbliżony do ich własnych niż w jakimkolwiek innym kraju, nawet ościennym* – pisał w latach 70. ubiegłego wieku

polski dyplomata Jan Gawroński. Uzasadnia on twierdzenie Henryka Sienkiewicza, pisząc, że fakt naszego kulturowego zespolenia z Włochami jest zjawiskiem unikatowym w dziejach. *Trudno zrozumieć, jak to się stać mogło, że kraj tak geograficznie oddalony, tak etnicznie obcy, tak w swym historycznym rozwoju odmienny, mógł wywrzeć większy wpływ na naszą kulturę niż państwa z nami sąsiadujące* – pisze – i dodaje: *Każdy kraj nieznanany wzbudza ciekawość i zdziwienie swą innością. Jakby ogród zoologiczny pełen dziwolągów przyrody. Ale przy wjeździe do Włoch, nawet pierwszym, nowość zadziwia swojskością.*

Wszystko to sprawia, że owa fascynacja Włochami, włoską kulturą i językiem jest w Polsce nadal żywa, a nasi rodacy niezwykle chętnie uczą się włoskiego, na co niemały wpływ ma piękno i melodyjność tego języka. To, co jednak wyróżnia uczących się włoskiego od uczących się innych języków, to

to, że zwykle podejmują się oni nauki tego języka w wieku dojrzałym, kierowani własnymi zainteresowaniami i pasjami. Wynika to bezpośrednio z nikłej obecności nauczania języka włoskiego w polskiej szkole. I tak, w roku szkolnym 2011/12 w szkołach podstawowych uczyło się włoskiego zaledwie 229 uczniów, w gimnazjach było ich 696, zaś w liceach – 11 943, co stanowiło razem 0,3 proc. ogółu uczniów. Proporcjonalny odsetek uczniów przystępuje corocznie do egzaminów gimnazjalnych i maturalnych z włoskiego, co klasyfikuje włoski na szóstym miejscu, po francuskim i hiszpańskim. I tak, w 2014 r. na 380 tys. gimnazjalistów włoski zdawało 119 uczniów, zaś maturę w 2014 r. zdawało z języka włoskiego 650 uczniów, co stanowiło mniej niż 1 proc. ogółu abiturientów.

Ponieważ wiele osób podejmuje naukę języka włoskiego w wieku dojrzałym, kierując się w wyborze języka sprecyzowanymi zainteresowaniami, szukają one kursów, które, oprócz ćwiczenia czterech sprawności językowych, dostarczą jednocześnie bogatego materiału kulturowego. Wobec tego zrodziła się potrzeba opracowania kursów językowych spełniających te oczekiwania. Można takie kursy znaleźć w ofercie Włoskiego Instytutu Kultury bądź też na coraz popularniejszych Uniwersytetach Otwartych działających przy wyższych uczelniach, realizujących program kształcenia ustawicznego. W niniejszym artykule chciałabym podzielić się własnymi pomysłami na prowadzenie kursów poświęconych kulturze włoskiej, jak również opiniami i doświadczeniami lektorów z Włoskiego Instytutu Kultury w Warszawie.

Znam włoski śpiewając

Powszechnie wykorzystywane przez lektorów w praktyce nauczania języka obcego i lubiane przez słuchaczy są piosenki. Prof. Teresa Siek-Piskozub podkreśla w swych pracach, że słuchanie piosenek niezwykle ułatwia naukę języka obcego. Piosenka przykuwa uwagę słuchacza poprzez melodię, a ten często nieświadomie powtarza jej fragmenty wraz z tekstem. Powtarzany w ten sposób tekst jest poprawny gramatycznie i fonetycznie. Uczniowie z ciekawością szukają znaczenia słów, które powtarzają. Z własnej praktyki lektorskiej również mogę potwierdzić, że wprowadzanie na lekcjach nauki piosenek spotyka się z ogromnym zainteresowaniem i entuzjazmem słuchaczy, pełniąc tym samym rolę motywującą i stymulującą w nauce języka. Dodatkowo, wspólne śpiewanie piosenek ośmiela osoby, które z reguły mają trudności w przełamaniu bariery podczas wypowiedzania się w języku obcym. Kierując

się tymi spostrzeżeniami, opracowałam kurs *Znam włoski śpiewając*, w którym każdej jednostce lekcyjnej towarzyszy nauka jednej włoskiej piosenki. Jest ona wprowadzeniem do lekcji i jednocześnie ilustracją omawianego materiału gramatycznego. Kurs przeznaczony był dla osób rozpoczynających naukę języka, stąd piosenki musiały być dobrane bardzo starannie, tak by ich treści nie zawierały nowego i niezrozumiałego materiału gramatycznego. W przygotowaniu i wyborze pomocny okazał się podręcznik *Canta che ti passa. Imparare l'italiano con le canzoni*. Siegałam także do piosenek rozsianych po różnych podręcznikach do nauki włoskiego oraz dokonywałam samodzielnego wyboru utworów, do których przygotowywałam ćwiczenia językowe. Każda piosenka była wprowadzeniem do konkretnego materiału gramatycznego bądź leksykalnego. I tak, omawianiu rodzajników określonych towarzyszyła piosenka *Ci vuole un fiore* Sergia Endrigo, wprowadzeniem do czasu teraźniejszego była zaś *E penso a te* Lucia Battistiego. Przy okazji omawiania typów koniugacji włoskich uczniowie poznali piosenkę *Si puo' fare* Angela Branduardiego, która składa się w zasadzie jedynie z czasowników w bezokoliczniku. *Dopo domenica è lunedì* tego samego autora służyła do wprowadzenia *pronomi diretti* (zaimków *lo, la, li, le*) i zilustrowania ich pozycji w zdaniu. Omawianiu czasu *imperfetto* towarzyszyła natomiast piosenka *La gatta* Gina Paoliego. Nowy materiał leksykalny również był ilustrowany piosenką. I tak, omawianiu nazw części garderoby towarzyszyła piosenka *Pippo non lo sa*. Przy okazji uczniowie poznali historię tej piosenki, która w okresie swego powstania była odczytywana jako satyra na faszystowskiego hierarchę Achille Staracego. Uczniowie, słuchając piosenki, każdorazowo uzupełniali luki w tekście, a po niezbędnych wyjaśnieniach wykonywali szereg ćwiczeń gramatycznych i leksykalnych.

Słuchaczom bardziej zaawansowanym (znającym język co najmniej na poziomie B1) zaproponowałam kurs *Historia Włoch w piosence*. Tu piosenka była punktem wyjścia do rozmowy o najnowszej historii Włoch. W okresie *Risorgimento* (zjednoczenie Włoch) wprowadził słuchaczy hymn narodowy Włoch *Fratelli d'Italia*. Podczas analizy tekstu słuchacze dowiedzieli się o wydarzeniach, do których w hymnie czynione są aluzje, i ku swemu zaskoczeniu odkryli, że tak jak w hymnie polskim mówi się o ziemi włoskiej, tak we włoskim istnieje odniesienie do Polski i Polaków, co stanowi swoisty ewenement w skali światowej. W zagadnienia związane z historią Południa

Włoch wprowadziła słuchaczy piosenka *Brigante se muore*, którą z dialektu przekładaliśmy na współczesny język ogólny. Lekcją poświęconym Południu Włoch towarzyszyło także oglądanie fragmentów filmów *Li chiamarono briganti!* oraz *Benvenuti al Sud* i dyskusja nad tezami książki *Terroni* Pina Aprilego. *Mamma mia dammi cento lire* była punktem wyjścia do omawiania problemów emigracji, *La leggenda del Piave* towarzyszyła omawianiu historii Włoch podczas pierwszej wojny światowej, zaś dla okresu faszystów uznałam za reprezentatywne dwie piosenki: *Giovinezza* i *Facetta nera*. Poprzez niezwykle popularną piosenkę *Maramao perchè sei morto*, powstałą po śmierci Costanzo Ciano, słuchacze zapoznali się z kolei z *canzoni della fronda*. W wyborze utworów i w przygotowaniu towarzyszących im ćwiczeń językowych korzystałam z publikacji *Senti che storia! Storia d'Italia attraverso le canzoni*.

„Muzyczne” kursy włoskiego cieszą się obecnie dużą popularnością. Podobnego typu seminarium, przybliżające w zabawny sposób kulturę i zwyczaje Włoch oferuje Włoski Instytut Kultury w Warszawie. *Wielu Polaków lubi włoską muzykę, ponieważ jest ona pełna romantyzmu i wpada w ucho. Studenci znają i śledzą Festiwal w San Remo. Jedyne mankament polega na tym, że często piosenki popularne w Polsce nie są zbyt cenione we Włoszech* – mówi współautorka seminarium *Musica e parole*, Angela Ottone, dodając, że w piosenkach ukryta jest historia danego kraju. Dlatego wraz z dwoma przyjaciółmi, piosenkarzem Matteo Mazzucco i wykładawcą muzyki i kultury Włoch Leonardem Masim, prowadzi seminarium poświęcone włoskiej piosence autorskiej od lat 50. do współczesności. Podczas zajęć słuchacze zapoznają się z historycznym wprowadzeniem, oglądają filmy, słuchają piosenek, wykonują ćwiczenia leksykalno-gramatyczne, śpiewają, dyskutują. *Kurs łączy tradycyjną lekcję z atmosferą typową dla spektaklu bądź relaksującego i zabawnego koncertu odbywającego się na żywo* – wyjaśnia Angela Ottone – i dodaje: *Tego typu podejście do nauki języka sprawia, że nawet najbardziej nieśmiałe osoby, niechętnie wypowiadające się w języku obcym, odblokowują się*.

L'italiano dell'arte

Włoski jest językiem sztuki i architektury, a bogactwo artystyczne tego kraju sprawia, że uczący się języka często interesują się także sztuką włoską. Dlatego we Włoskim Instytucie Kultury w Warszawie od lat organizowane są również

kursy *Język włoski poprzez historię sztuki*. Kurs przeznaczony jest dla słuchaczy dobrze znających język (B2-C1). Jest on realizowany przy wykorzystaniu podręczników *L'italiano attraverso la storia dell'arte* i *L'italiano dell'Arte*, reprodukcji dzieł sztuki, filmów pochodzących z filmoteki Rai Educational Art i z YouTube. *Celem kursu jest poznanie przez słuchaczy słownictwa związanego ze sztuką, przygotowanie ich do lektury fachowej literatury, zapoznanie ich z najważniejszymi włoskimi artystami i kierunkami w sztuce oraz rozwinięcie przez nich czterech kompetencji językowych potrzebnych do komunikowania się z rodzimymi użytkownikami języka* – mówi lektor Michale Feliziani z Włoskiego Instytutu Kultury i dodaje, że zważywszy na zaawansowany poziom słuchaczy, szczególny nacisk kładziony jest na wypowiedzi ustne i na analizę leksykalną.

Reprodukcje włoskich dzieł sztuki z powodzeniem można jednak wykorzystywać również na tradycyjnych lekcjach, w przypadku słuchaczy mniej zaawansowanych. Stanowią one niezwykle cenne urozmaicenie każdego zajęcia, rozbudzając zainteresowanie słuchaczy włoską kulturą i dziedzictwem artystycznym. Nadają się one zwłaszcza do wszelkiego rodzaju ćwiczeń polegających na opisie. I tak, już z początkującymi uczniami można je wykorzystać przy okazji ćwiczenia opisu osób. Idealnie do tego celu nadają się tu *La Gioconda* Leonarda da Vinci czy też portrety Federica da Montefeltro i Battisty Sforzy autorstwa Piera della Francesca.

Podróż przez Włochy

Włochy są krajem unitarym zaledwie od przeszło 150 lat, zaś wśród samych Włochów istnieje niezwykle silne przywiązanie do regionu pochodzenia. Obywatele tego kraju Włochami czują się dopiero za granicą, u siebie zaś w pierwszej kolejności – Abruzjczykami, Sycylijczykami, Piemontczykami. Według ostatnich badań (Istat, marzec 2012), niemal połowa Włochów deklaruje, że w domu rozmawia po włosku (45 proc.) niewiele mniej, bo 30 proc. – w dialekcie i po włosku. Zważywszy na niezwykle zróżnicowanie kraju i bogactwo dialektów, które pod względem gramatycznym i leksykalnym stanowią wręcz odrębne języki, można zaproponować zaawansowanym uczniom lekcje poświęcone wybranym regionom włoskim. Doskonałą pomocą dydaktyczną może tu być podręcznik *Viaggio in Italia*, zawierający dialogi i proste teksty informacyjne poświęcone wybranym regionom. Lekcją powinno towarzyszyć oglądanie filmów krajoznawczych, takich jak np. *Italia. Opera unica* zrealizowanego przez Rai Trade,

zawierającego 20 obrazów, z których każdy poświęcony jest konkretnemu regionowi włoskiemu. Podczas zajęć uczniowie poznają historyczne uwarunkowanie danego regionu, jego charakterystykę, brzmienie dialektu (niezbędne jest tu zgromadzenie przez lektora odpowiednich nagrań), tradycję kulinarną itp. Zróżnicowanie regionalne kraju i bogactwo włoskich dialektów jest chętnie wykorzystywane przez lektorów podczas tradycyjnych lekcji, jako wprowadzenie w kulturę włoską. Może także stanowić temat odrębnego kursu językowego, jak stało się to w przypadku kursu *Palcem po włoskiej mapie* znajdującym się w ofercie Uniwersytetu Otwartego UW.

Tematem lekcji, a nawet całego kursu poświęconego kulturze włoskiej może być także wybrane włoskie miasto. Niezmiennym zainteresowaniem i fascynacją cieszy się Rzym. Stąd pomysł opracowania kursu dla słuchaczy zaawansowanych (B2), *Passeggiate romane*, łączącego lekturę fragmentów XIX- i XX-wiecznej literatury z omawianiem najważniejszych zabytków Wiecznego Miasta. Nieocenioną pomocą okazała się tu dla mnie antologia tekstów literackich poświęconych Rzymowi *Amor di Roma*. Słuchacze poznali, między innymi, fragmenty powieści, których akcja rozgrywa się w Rzymie (*Il piacere* Gabriele D'Annunzia, *La storia* Elsa Morante i *Il fu Mattia Pascal* Luigi Pirandella) oraz teksty publicystyczne Ennia Flaiana, Alessandra Baricca, Enza Biagi, Corrada Alvara i Federica Felliniego. Lekturze towarzyszył szereg ćwiczeń na rozumienie tekstu i ćwiczeń leksykalno-gramatycznych. Podczas lekcji omawialiśmy najważniejsze zabytki i charakterystyczne punkty na mapie topograficznej Rzymu. Lekcjom towarzyszyła projekcja fragmentów filmów dokumentalnych i filmów fabularnych, których akcja rozgrywa się w Rzymie (np. *La dolce vita* Felliniego, *Vacanze romane* Wylera, *Caro diario* Morettiego, *La grande bellezza* Sorrentina). Podczas zajęć nie mogło zabraknąć również włoskich piosenek. Dla przykładu *Porta Portese* Claudia Baglioniego wprowadziła słuchaczy w klimat rzymskich targowisk, zaś piosenkarzy rzymskich reprezentował Antonello Venditti.

Podsumowanie

Zaprezentowane przeze mnie kursy włoskiego stanowią przykłady zastosowania elementów kultury na lekcjach języka, co może być inspiracją dla innych nauczycieli. Mogą one znaleźć zastosowanie na odrębnych kursach językowych, jak również mogą być wykorzystane na lekcjach w szkole

ponadgimnazjalnej, bądź na zajęciach w kołach zainteresowań. Nie wyczerpują one możliwości, jakie stoją przed nauczycielem języka włoskiego. Może on wprowadzać w literaturę piękną, proponując uczniom lekturę fragmentów utworów literackich oraz inicjując dyskusję zainspirowaną tekstami. Cenną pomocą będą tu podręczniki *Contesti italiani* Guerra Edizioni i *Giocando con la letteratura* Alma Edizioni. Dla bardziej zaawansowanych uczniów można przygotować lekcje poświęcone neorealizmowi włoskiemu, połączone z oglądaniem wybranych filmów bądź ich fragmentów. Zainteresowanym operą włoską można zaproponować zaś lekcję *Włoski z Verdim*, podczas której uczniowie poznają biografię kompozytora, jego najważniejsze opery i najbardziej znane fragmenty librett. Wszystko zależy od potrzeb i poziomu językowego uczniów oraz zainteresowań i umiejętności samego lektora.

Bibliografia

- Angelino, M., Ballarin, E. (2006) *L'italiano attraverso la storia dell'arte*. Perugia: Guerra Edizioni.
- Azzarà, V., Scarpocchi, R., Vincenti, F. (1997) *Viaggio in Italia. Testo di civiltà e cultura italiana per stranieri*. Perugia: Guerra Edizioni.
- Balboni, P. (1994) *Didattica dell'italiano a stranieri*. Roma: Bonacci Editore.
- Costamagna, L. (1998) *Cantare l'italiano. Materiali per l'apprendimento dell'italiano attraverso le canzoni*. Perugia: Guerra Edizioni.
- Deon, S., Francini, P., Talamo, A., (2001) *Amor di Roma. Roma nella letteratura italiana del Novecento. Testi con attività di comprensione*. Roma: Bonacci
- Di Dio, L., Bellagamba, R. (2011) *Senti che storia! Storia d'Italia attraverso le canzoni*. Recanti: Eli.
- Gawroński, J. (2000) *Drogi prowadzą do Rzymu. Wspomnienia i refleksje*. Kraków: Znak.
- Guastalla, C. (2008) *Giocando con la letteratura*. Firenze: Alma Edizioni.
- Mantovano, F. (1996) *L'italiano dell'Arte*. Perugia: Guerra Edizioni.
- Naddeo, C. M., Trama, G. (2006) *Canta che ti passa. Imparare l'italiano con le canzoni*. Firenze: Alma Edizioni.
- Naddeo, C. M., Trama, G., Torresan, P. (2013) *Nuovo canta che ti passa*. Firenze: Alma Edizioni.
- Pichiassi, M., Zaganelli, G. (2005) *Contesti italiani. Viaggio nell'italiano contemporaneo attraverso i testi*. Perugia: Guerra Edizioni.
- Siek-Piskozub, T. (2001) *Uczyć się bawiąc. Strategia ludyczna na lekcji języka obcego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Siek-Piskozub, T. (1994) *Gry i zabawy w nauczaniu języków obcych*. Warszawa: Fraszka Edukacyjna.
- ORE (2013) *Powszechność nauczania języków obcych w roku szkolnym 2011/2012*. Raport Ośrodka Rozwoju Edukacji. Warszawa: ORE.

Anna Kosiarska

Absolwentka filologii włoskiej i historii na Uniwersytecie Warszawskim; lektorka języka włoskiego, tłumaczka i dziennikarka. Publikuje na łamach „Do Rzeczy”, „Do Rzeczy – Historia”, „Idziemy” i „La Rivisty”.